

**Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk
Kültürü Dersi Öğretim Programı Kapsamındaki Türkçe
Dersi Kazanımlarının Değerlendirilmesi**

**The Evaluation of Turkish Lesson Acquisition in the Scope
of Curriculum of Turkish Language and Turkish Culture
Lessons for the Children Living Abroad**

Tazegül DEMİR¹

¹Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, tazegul_d@hotmail.com

*"Türk dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir."
K. Atatürk (1929)*

ÖZET

Bu çalışmada yurt dışında yaşayan Türklerin problemlerine yönelik bir doküman analizi gerçekleştirilmiş ve tespitler doğrultusunda Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı'ndaki Türkçe Dersinin amaç ve kazanımları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Sonuçta programdaki amaç ve kazanımların işlevsel boyutunda daha özenli olunması gerektiği ve kazanımların sadece teori düzeyinde kalmayıp uygulama boyutunda da işlerliğe kavuşturulması gerektiği ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca ana dili öğretiminin hedef kitlesi iki dilli çocuklar olduğundan daha titiz ve özenli olunması, davranılması gerektiği; bunun yanında toplum dilinin öğretimi de dikkate alınarak eşgüdümsel bir süreci dikkate almak gerektiği söylenebilir. 21. yüzyılda ana dili öğretimi bir empoze olarak değil, bir tercih, bir tanıma, bir farkındalık olarak bireye sunulmalıdır.

Anahtar Kelimeler: İki dillilik, iki dilli Türkler, Türkçe öğretimi, program, amaç, kazanım.

ABSTRACT

In this study, a document analysis has been performed on the problems of the Turks living abroad, and in accordance with the detections, the aim of Turkish Lesson and its educational attainments in Turkish Language and Turkish Culture Lesson Curriculum for Turkish children living abroad were tried to be evaluated. It is concluded that one should take more attention to aim an attainments in functional dimension and the attainments should be grounded not only on theory but also on practice. Besides, it is right to say that more care and attention should be paid because the target group of the mother tongue education is the bilingual children and that a cooperative period should be followed by considering the teaching of the language of the society.

The education of mother tongue in 21st century should be presented as a choice, introduction and awareness, not as a imposed.

Keywords: *Bilingual, bilingual Turks, Turkish education, program, aim, attainment.*

SUMMARY

Language is very useful and affective in the socialization of the societies and making them groups who have a common sense. The basis of communication and interaction is based on language. Because of this, knowing our language in a degree to understand what other people say and to be clear what we are talking to for others is an obligation for social life. It is not always mother tongue that may create a common communication in a society. However, every individual has a mother tongue and it is essential to know this language in a sufficient level in order to maintain the culture. One of the most essential groups who should create a cultural tie by learning Turkish Language and its culture is the Turks living in a society who have a different language and culture. At present, the Turks who have gone to Europe and the other countries as a worker have the chance to see their third generations. In the course of the time, the language and the culture of our citizens have changed from various aspects, and they have been influenced by the second language. The Turkish children in abroad know the Turkish Language in the lowest level because of socio-economic level, family factor, educational environment, peer environment and social facilities. In order to reduce the influence of the foreign language on these Turks, to increase their mother tongue level and to create a national conscience, various activities are performed for language and culture education by Ministry of National Education. "The Curriculum of Turkish Language and Turkish Culture Course for Turkish Children in abroad" is one of them. What is aimed at is to educate Turkish children within formal education, not just in their family environment, in order to make them learn their mother tongue and enable them to communicate in their mother tongue.

The aim of this research is to evaluate the attainments of “The Curriculum of Turkish Language and Turkish Culture Course for Turkish Children in abroad” program prepared by Ministry of National Education.

The document analysis which is one of the qualitative research techniques has been performed in this research. “ The document analysis encapsulates the analysis of written materials that includes information on fact and events that are aimed to be researched” (Yıldırım ve Şimşek, 2006:187).

The working group of this research consists of 30 aims and 241 attainments within Turkish dimension of “The Curriculum of Turkish Language and Turkish Culture Course for Turkish Children in abroad” which was accepted by The Ministry of National Education and Board of Education and Discipline according to the law 112 and date 03.08.2009 (starting from 2009-2010 academic years).

In this section, the aims and attainments within learning domains taking place in the program are tried to evaluate. There are “Listening/ Monitoring/ Reading,” “Speaking/ Writing” for all grades and “ Learning the Alphabet” for 1-3 grades in the program. The attainments and aims taking place in learning domains have been scrutinized one by one.

The Turkish language acquisition within “The Curriculum of Turkish Language and Turkish Culture Course for Turkish Children in abroad” is sufficient; however, these acquisitions should be presented to the individuals as a recognition, an awareness, not as a desire. The education of mother tongue should be a period where individuals are capable of anticipating social and cultural ties, resolving mentally, generalizing, transferring, comparing, synthesizing, (in terms of cognitive psychological process) understanding, perception, remembering, making a decision, thinking, reasoning, problem solving, learning, imagining, using language based on creativity and conceptualization, rather than a technical period. Therefore, the teachers who will perform the mother tongue education should be aware of these. While The Ministry of

National Education assigning the educators who will perform the mother tongue education, it should choose the experts in their branches. Otherwise, it is not possible to make learners acquire their language within an environment where the information is transferred directly and this will make learners alienate from their mother tongue.

GİRİŞ

Doğan her çocuğun öğrendiği ilk dil ana dili olmasına rağmen bazen bireyler ülkesinden çeşitli nedenlerle uzak olmak, ülkelerinde birden fazla dilin kullanılması, yaşam koşullarının gerekliliği gibi nedenlerle birden fazla dili edinmek mecburiyetinde olurlar. Bu durumda olan bireyler için iki dilli ve bu durum için de iki dillilik denilmektedir. İki dillilik Türkçe Sözlük'te, *iki ayrı dile sahip olma veya iki ayrı dili okuyup yazma gücünde ve becerisinde olma* şeklinde tanımlanırken; Özdemir (1988:85) iki dilliliği, *aynı ülkede çoğunluğun ve azınlığın konuştuğu dillerden birini diğerine tercih etmeden, çocuğun benlik gelişimini ana dili süreci içinde tamamlamasına imkan veren bir anlayış* şeklinde; Aksan (1998:26), *insanın çeşitli sebeplerle ve değişik şartlar altında birden fazla dili edinmesi, kullanması veya ikinci bir dili ana diline yakın düzeyde öğrenmesi* olarak; Grosjean (2008:10) ise *iki veya daha fazla dilin (veya lehçenin) düzenli kullanımı ve iki dilliler iki veya daha fazla dili (veya lehçeyi) günlük yaşamlarında kullanan kişilerdir* şeklinde ifade etmektedir. Dilbilimci ve ruhbilimciler, iki dillilikte her zaman için dillerden birinin ana dili olduğunu, bunun çocuğun bilinçaltına indiğini belirtmektedirler (Aksan, 1998:26).

Bugün yurt dışında üçüncü nesle ulaşan Türkler de ana dilleri olan Türkçeyi yaşadıkları toplumun diliyle birlikte öğrenmek zorunda olan iki dilliler dediğimiz bir topluluğu oluşturur. Bu topluluğun şüphesiz yaşadıkları toplumun dilini öğrenmenin yanında ana dillerine de yeterli düzeyde hakim olması gerekmektedir. Bu durumda ülke olarak bu vatandaşlarımızın ana dilini yeterli seviyeye çıkartmak için uygun eğitim şartlarının oluşturulmasına önem vermek gerekmektedir. Nitekim iki dilli bir çocuktan hem ana dili Türkçeyle hem de öğrenmiş olduğu ikinci dille dilsel yeterlik gösterebilme; iki ulusun da örf ve âdetlerine uygun, içinde yaşadığı toplumla bütünleşmiş, iletişime açık

bir tavır sergilemesi, yazılı ve sözlü kusursuz bir ifade yeteneğine sahip olması beklenmektedir. İki dili de doğru dürüst bilmemek, düşünme yeteneğine ve zekânın gelişmesine olumsuz etki yapar. Her iki dil iyi bilinip dillerden birine ana dili gibi vakıf olunması, düşünme yeteneğini ne olumlu ne de olumsuz etkiler. Her iki dile de ana dili gibi vakıf olunması düşünme yeteneğini ve zekâyı artırır (Güzel, 2010:16). Bu nedenle ana dili ve toplum dilinin titizlikle öğretilmesi son derece önemlidir. Bunun yanında ana dili eğitimi yetersizliği Avrupa dillerinin öğrenilmesini de güçleştirmektedir (Ulutak, 2007).

Bütün bu önemli gereklilikler de nitelikli öğretim programlarıyla ve uygun amaç ve kazanımlarla gerçekleştirilmelidir. Bu amaçla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından oluşturulan Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Öğretim Programı 2009-2010 eğitim öğretim yılında uygulanmaya başlamış ve yurt dışındaki Türk çocukları için yeni bir anlayışı ortaya koymuştur. Bu programda da öncekine göre değişen yapı öğrenci etkinliğine daha çok yer vermesidir. Bunu en çok her bir beceri alanındaki amaçlar dahilinde verilen kazanımlardan anlamaktayız. Bu kazanımlar, öğrencinin uygun ve doğru bilgiyi edinmesi için ortaya konulmuştur. Kazanım, *kısaca öğretim sürecinde öğrencilerin edinecekleri bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıkları kapsamaktadır* (MEB, 2009:3). Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Öğretim Programı, Türkçe ve Türk Kültürü olmak üzere iki dersten oluşmaktadır. Programla öğrencilere kazandırılmak istenen temel beceriler şunlardır: *Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim kurma, problem çözme, araştırma, karar verme, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik, sosyal katılım* (MEB, 2009:3). Bu becerilere bakıldığında çoğunluğunun dil ve dil edinimiyle ilgili beceriler olduğu dikkati çekmektedir. Programda öğrencilerin, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanabilmeleri dinleme / izleme, konuşma, okuma, yazma gibi temel dil becerilerini kazanmalarına bağlı olarak düşünülmüş ve ilgili kazanımlar, öğrencilerin gelişim düzeyine göre birinci sınıftan onuncu sınıfa doğru aşamalı olarak verilmiştir (MEB, 2009:3). Çalışma Türkçe kazanımlarına yönelik olduğundan, programın Türkçe boyutu ele alınacaktır.

AMAÇ

Araştırmanın amacı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan “Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı”nın Türkçe dersindeki kazanımlarının değerlendirilmesidir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli: Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi kullanılmıştır. *Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar* (Yıldırım ve Şimşek, 2006:187).

Çalışma Grubu: Araştırmanın çalışma grubunu Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 03.08.2009 tarih ve 112 sayılı kararı ile 2009-2010 öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere kabul ettiği “Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programının Türkçe Boyutunda yer alan 30 amaç ve 241 kazanımdan oluşturmaktadır. Tablo 1’de inceleme kapsamındaki amaç ve kazanımların sınıflara ve öğrenme alanlarına göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 1.

Çalışma Grubu		Alfabemizi Tanıyalım		Dinleme/İzleme/Okuma		Konuşma ve Yazma	
SINIF		Amaç	Kazanım	Amaç	Kazanım	Amaç	Kazanım
1,2 ve 3. Sınıflar		1	3	5	21	2	21
4 ve 5. Sınıflar				5	40	3	26
6 ve 7. Sınıflar				4	46	3	22
8 ve 10. Sınıflar				4	43	3	19
TOPLAM		AMAÇ / 30		KAZANIM / 241			

BULGULAR

Bu bölümde programda yer alan öğrenme alanları doğrultusunda belirlenen amaç ve kazanımlar ele alınarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Programda tüm sınıflarda yer alan “Dinleme / İzleme / Okuma”, “Konuşma / Yazma” ve sadece 1-3. sınıflarda bulunan “Alfabemizi Tanıyalım” öğrenme alanları yer almaktadır. Bu öğrenme alanlarında yer alan amaç ve kazanımları tek tek inceleyecek olursak aşağıdaki bulgulara ulaşabiliriz.

“Alfabemizi Tanıyalım” Öğrenme Alanı: Programın uygulanmasıyla ilgili açıklamalar bölümünde alfabe öğretimine ilişkin olarak “9. Türk alfabesi ve yaşanan ülkenin alfabesindeki farklı olan bazı ses ve harflerin yazılış ve seslendirilmelerine önem verilir.” ifadesi kullanılmıştır. Programın devamında 1., 2. ve 3. sınıflar için “Alfabemizi Tanıyalım” öğrenme alanı içinde “Türk alfabesini tanıma ve bulunduğu ülkenin alfabesi ile karşılaştırma” şeklinde ifade edilen 1 amaç ve “Türk alfabesindeki harfleri tanı.”, “Türk alfabesindeki sesleri doğru çıkarır.”, “Bulunduğu ülkenin alfabesi ile Türk alfabesindeki farklı sesleri ayırt eder.” olarak bildirilen 3 kazanıma yer verilmiştir. Yurt dışında yaşayan öğrencilerin iyi bir ana dili becerisine sahip olarak dinleme, okuma, konuşma, yazma etkinlikleri geliştirebilmesi ve sözcük dağarcığını geliştirmesi öncelikle ana dillerindeki harfleri ve onları karşılayan sesleri iyi analiz edebilmelerine bağlıdır. Bu nedenle programda bu öğrenme alanına yönelik kazanımlar verilirken biraz daha dikkatli ve özenli olmak gerekir. Yukarıda verilen kazanımları dikkate aldığımızda bu kazanımların “Türk alfabesindeki harflerle karşıladığı sesleri tanı. / Türk alfabesindeki sesleri doğru çıkarır. / Bulunduğu ülkenin alfabesi ile Türk alfabesindeki farklı harfleri ve karşıladıkları sesleri ayırt eder.” şeklinde ifade edilmesi bu öğrencilerin sesleri ayırt edebilmesi bakımından daha faydalı olacaktır. Ayrıca ülkemizde uygulanan İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı (1-5. Sınıflar)’nda “Duyduğu sesleri ayırt eder” ve “Duyduğu seslerle harfleri eşleştirir” ilköğretim 1. ve 2. sınıfta yer verilen kazanımlardır. Bu kazanımların yurt dışındaki Türk çocukları için edinilmesi elzemdir. Nitekim bu çocuklar ana dilleri olan Türkçeyi sadece evde, çeşitli

televizyon kanallarında ve kimi zaman da internette duyduğu kadarıyla öğrenmektedir. Bu çocuklar okul çağı geldiğinde yaşadıkları topluma ait okullara gitmekte ve bu toplumun diline yönelik bilgileri öğrenmektedirler. Tam bu esnada çocuklara ana dillerine yönelik bilgiler verilmesi daha her iki dili öğrenmenin en başındayken bu diller arasındaki alfabe değişikliklerini fark etmeleri sağlayacak; bu durum da özellikle ana dilindeki seslerin tanınması ve çıkarılması aşamasında çocukların karşılaştıkları herhangi bir Türkçe metni okurken zorlanmalarını engelleyecektir. Nitekim ana diline yönelik alfabe ve sesletim farklılıklarını bilmeyen bir öğrenci Türkçedeki “ı” sesini ya “i” diye okuyacak ya da “l” olarak seslendirecektir. Bunun yanında Türkçedeki “ö,ü” sesleri de aynı şekilde bu çocuklar tarafından yanlış seslendirilecek ve konuşma ile yazı dili arasında çocuğun bilmediği ve belki de anlamakta zorlandığı bir farklılık ortaya çıkacaktır.

Yurt dışında yaşayan çocuklar Türkçede bulunan “ı, ğ, ö, ş, ü” harflerini evlerinde veya okullarında bulunan bilgisayarlarının klavyesinde de bulunmadığından kullanamamaktadır. Bu durum, çağımızda bilgisayar kullanımının bu kadar yaygın olmasına rağmen bu çocukların iletişim için interneti kullanması esnasında bile Türkçe karakterlerden dolayı sıkıntı yaşamalarına neden olmaktadır. Özellikle yazma etkinliği gerçekleştirirken Türkçe kelimeleri genellikle bu harflerin geçtiği yerlerde “i, g, o, s, u” harfleriyle yazmaktadırlar. Bu durumda kelimelerde ve anlamda hataların olmasına neden olmaktadır.

Ayrıca Türkçe okunma esnasında yazılan her harf bir ses olarak çıkarılmaktadır. Oysa yurt dışında birçok ülkenin dilinde yazılan her harf bir sesi karşılamamakta ve bazen birden çok harf sadece bir harf şeklinde seslendirilmektedir. Bu durum yurt dışındaki Türk çocukları için kendi başlarına içinden çıkamayacakları bir sorundur. Bunun için yaşadıkları toplumun dilini öğrenirken aynı zamanda ana dillerini de öğrenmeleri bir vatandaşlık sorundur. Aksi hâlde çocuk Türkçeyi öğrenemediğini düşünerek ondan uzaklaşacak ve bu da onların ana diline yabancılaşmasına neden olacaktır.

Dinleme / İzleme / Okuma Öğrenme Alanı: Programda Dinleme / İzleme becerisinin kazanımlarının bağlı olduğu amaç ifadesi şudur: “Dinlediklerini / izlediklerini anlama. (1-3 ve 8.-10. Sınıflarda)”, “Dinlediklerini/izlediklerini anlama/çözümleme. (4-5. ve 6. - 7. Sınıflarda)”. Bu amaca bağlı olarak *1-10. sınıflar* arasında “Dinleme / İzleme / Okuma” öğrenme alanı içinde yer alan kazanımlara göz attığımızda süreklilik gösteren kazanımların yanında düzeye uygun olduğu düşünülen ve her sınıf seviyesinde kazanımlara eklenen çeşitli unsurlardan söz etmek mümkündür.

- ✓ *1.-10. sınıflara* kadar devam eden kazanımlar: “Dinlediği metinle ilgili bir görseli, metinle ilişkilendirir”, “Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen bilmediği kelimelerin anlamlarını tahmin eder/araştırır.”, “Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayın yerini, zamanını, şahıs ve varlık kadrosunu, olayların oluş sırasını belirtir.”, “Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirtir.” , “Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen millî ve evrensel kültür değerlerini fark eder.”, Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorulara cevap verir.” şeklinde ifade edilen kazanımlardır
- ✓ *4-10. sınıflarda* tekrar eden bir dinleme kazanımları: “Dinlediklerinin/izlediklerinin ana düşüncesini/ ana duygusunu belirtir.”, “Dinlediklerini/izlediklerini kendi cümleleri ile özetler.”, “Dinledikleri/izledikleri arasında neden sonuç ilişkisi kurar.”, “Dinledikleri/izledikleri ile ilgili soru sorar.”, “Dinlediklerinin/izlediklerinin başlangıç, gelişme ve sonuç bölümlerine ilişkin tahminlerde bulunur.”, “Dinledikleri/izledikleri ilgili kendi yaşantısından ve günlük hayattan örnekler verir.”, “Bir etkinliğin veya işin aşamalarını anlatan yönergeleri uygular.”” Dinlediği şiirin kendisinde uyandırdığı duyguları ifade eder.”
- ✓ *6.-10. sınıflarda* devam eden kazanımlar: “Dinlediklerine/izlediklerine ilişkin karşılaştırmalar yapar.”, “Dinlediklerindeki/izlediklerindeki düşünceler ile kendi düşünceleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler.”, “Dinlediklerinde / izlediklerinde geçen kişilerin fiziksel ve ruhsal özelliklerini belirtir.”
- ✓ *Sadece 6. -7. sınıflarda* bulunan kazanım: “Dinlediklerinde/izlediklerinde ortaya konulan sorunları belirler ve bu sorunlara farklı çözümler bulur.”

- ✓ *Sadece 8.-10. sınıflarda* bulunan kazanım: “Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayın yerini, şahıs ve varlık kadrosunu resimler.”

Dinleme becerisi dil öğrenmede doğal süreçte bile ilk edinilen dil becerisi olarak görülür. Nitekim bebek doğduktan sonraki ilk sene hiçbir kelime söylemeden sadece etrafındaki konuşmaları dinler ve ailede konuşulan dile ait sesleri ve kelimeleri beynine kodlar. Ardından zihinde depo ettiği kelimeler ve dile ait cümle yapısı başlangıçta tek sözcük olmak üzere zamanla normal cümle hâlini alır. Bu süreç dil öğretim sürecinde dinleme becerisinin önemli ölçüde dikkate alınmasını bir zorunluluk olarak karşımıza çıkarmaktadır. Birey dile ait sözcükleri, ekleri, cümle yapısını, dil kalıplarını ve dilin kullanım şeklini dinleme yoluyla öğrenir. Bu nedenle ilköğretim 1-3. sınıfta daha yoğun olmakla birlikte 10. sınıfa kadar öğrencinin sürekli ana dili kullanımını dinlemesi öngörülmektedir. Yukarıda verilen kazanımlara bakıldığında öğrencilerin dikkat sürelerinin farklılığının dinleme kazanımlarında ifadesini bulmadığı görülmektedir. Öğrencilerin 1-3. sınıflarda maksimum dikkat süresinin 20 dakika olduğu bilinmektedir. Bunun yanında 4-5. sınıf düzeyindeki öğrencilerin dikkat süresi ise 30 dakikaya kadar yükselebilmektedir. Devam eden yıllarda bu süre daha da artmaktadır. Kazanımlarda bu dikkat sürelerine göre ifadeler yer vermek programın uygulayıcısı olan öğretmenler için önemli bir hatırlatıcı unsur olacaktır. 20 ya da seviyeye göre 30 dakikalık bu süre zarfında öğrencilerden standart Türkçeyle seslendirilmiş bir metni dinlemeleri ve metinde yer alan çeşitli unsurları tespit edebilmeleri, zihinlerinde var olan bilgilerle yenileri ilişkilendirerek özetlemeleri ve özellikle de ana dillerine ait dil bilgisi özelliklerini sezmeleri istenmektedir. Bunu yaparken hem görsel hem de işitsel materyallerin kullanılması hem dikkati daha uzun süreli dağıtmayacak hem de bu yolla daha fazla öğrenme sağlayacaktır.

1-10. sınıflarda devam eden kazanımlardan “Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen millî ve evrensel kültür değerlerini fark eder” ifadesi 1-3. sınıflar için uygun bir kazanım değildir. Bu yaş çocuğu millî ve evrensel kültür değerlerini fark edebilmek için uygun bilişsel gelişimi henüz tamamlamıştır. Çünkü değer kavramını anlaması ve fark

edebilmesi için çocuğun somut işlemler dönemine girmiş olması gerekmektedir. Ayrıca bu kazanım iki farklı kültürü birden yaşamak mecburiyetindeki bu yaş çocuklarının ayırt edilebilmesi zor hatta belki de imkansız bir durumdur. Bu kazanım 4-10. sınıflarda yer alması daha uygundur.

Programda Okuma becerisinin kazanımlarının bağlı olduğu amaçlardan ilki şudur: “Düzeyine uygun bir metni sesli okuma.” Bu amaç çerçevesinde sınıflara göre belirlenen kazanımlar şunlardır:

- ✓ 1-10. sınıflarda devam eden kazanımlar: “Verilen bir metinde geçen kelimeleri bölmeden, doğru, anlaşılır ve akıcı biçimde okur.”, “Kelimeleri doğru telaffuz eder.”
- ✓ 4-10. sınıflarda devam eden kazanımlar “Gerekli yerlerde vurgu, tonlama [ve duraklama (6.-10. Sınıflarda)] yapar.”

Okuma becerisine yönelik olarak yukarıda verilen kazanımlara baktığımızda 1-3.sınıflarda yer verilmesi gerek bir kazanımdan söz edebiliriz. Bu sınıflar için “Okuduğu metinde geçen kelimelerin harflerini doğru seslendirir” kazanımı uygun olacaktır.

Programda okuma becerisinin kazanımlarının bağlı olduğu amaçlardan ikincisi şudur: “Okuduğu metni anlama.” Bu amaç kapsamında sınıflara göre belirlenen kazanımlar şunlardır:

- ✓ 1-10. sınıflarda “Okuma” becerisi içinde yer alan ve süreklilik gösteren kazanımlar şunlardır: “Okuduğu metinle ilgili görselleri metinle ilişkilendirir.” , “Okuduğu metinde geçen bilmediği kelimelerin anlamlarını tahmin eder/ araştırır.” , “Okuduğu metinde geçen olayın yerini, zamanını, şahıs ve varlık kadrosunu belirtir.” , “Okuduğu metnin konusunu belirtir.” , “Okuduğu metinde geçen millî ve evrensel kültür değerlerini fark eder.” , “Okuduğu metinle ilgili sorulara cevap verir.”
- ✓ 4-10. sınıflarda devam eden kazanımlar: “Okuduğu metnin ana düşüncesini/ ana duygusunu belirtir.” , “Okuduklarını kendi cümleleri ile özetler.” , “Okudukları

arasında sebep sonuç ilişkisi kurar.” , “Okuduğu metne uygun başka bir başlık bulur.” , “Okuduklarının başlangıç, gelişme ve sonuç bölümlerine ilişkin tahminlerde bulunur.” , “Okuduğu metinle ilgili sorular sorar.” , “Okuduklarıyla ilgili kendi yaşantısından ve günlük hayattan örnekler verir.” , “Bir etkinliğin veya işin aşamalarını anlatan yönergeleri uygular.”

- ✓ 6-10. sınıflarda süreklilik gösteren kazanımlar: “Okuduklarında geçen kişilerin fiziksel ve ruhsal özelliklerini belirtir.” , “Okuduklarına ilişkin karşılaştırmalar yapar.” , “Metindeki düşünceler ile kendi düşünceleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler.” , “Okuduklarında ortaya konulan sorunları belirler ve bu sorunlara farklı çözümler bulur.”

Sözcük dağarcığını geliştirmeye yönelik kazanımlar ayrı bir öğrenme alanı olarak verilmemiştir. Programda kelime dağarcığına yönelik kazanımlarının bağlı olduğu amaç (1-3. sınıflarda “*Dinleme / İzleme / Okuma Öğrenme Alanı*” kapsamında 5. Amaç; 4-7. Sınıflarda “*Dinleme / İzleme / Okuma Öğrenme Alanı*” kapsamında 4. Amaç; 8-10. Sınıflarda “*Konuşma / Yazma Öğrenme Alanı*” kapsamında 7. Amaç olarak yer almıştır) şudur: “Söz varlığını zenginleştirme.” Bu amaç kapsamında sınıflara göre belirlenen kazanımlar şunlardır:

- ✓ 1-10. sınıflarda devam eden kazanımlar: “Kelimelerin eş ve zıt anlamlılarını bulur ve cümle içinde kullanır.” , “Bilmediği kelimelerin anlamlarını araştırır.” , “Şiir, türkü, şarkı türlerinde metinler ezberler.”
- ✓ 1-7. sınıflarda devam eden kazanımlar: “Tekerleme, yanılmaca, saymaca ve bilmece ezberler/kullanır.”
- ✓ 4-7. sınıflarda devam eden kazanımlar: “İşlek eklerle kelimeler türetir.”
- ✓ 4-10. sınıflarda devam eden kazanımlar: “Eş sesli kelimelerle cümleler kurar ve cümle içinde kullanır.” , “Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder ve cümle içinde kullanır.” , “Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.”

- ✓ 6-10. sınıflarda devam eden kazanımlar: “Kelimelerin gerçek ve mecaz anlamlarını ayırt eder ve cümle içinde kullanır.”, “Yeni öğrendiği kelimelerden sözlük oluşturur.”
- ✓ 4-5. ve 8-10. sınıflarda yer alan kazanım: “Yeni öğrendiği kelimelerden sözlük oluşturur.”

Sözcük dağarcığı gelişimi, dil becerilerinin tümünü etkileyen önemli bir dil özelliğidir. Bireyde sözcük dağarcığı ne kadar gelişmişse okunan ya da dinlenen metin o kadar net ve doğru anlaşılacaktır. Doğru anlama gerçekleştiyse zihinde bulunan önceki bilgilerle yeni bilgilerin ilişkilendirilerek yapılandırılması sağlanacaktır. Bunun yanında sözcük dağarcığı yeterli olan birey konuşmaları anlamlandırmada zorluk yaşamayacak; anladığına karşılık olarak anlatmada sorun yaşamayacaktır. Sözcükleri bağlam içinde doğru anlamlarda ve yerlerde kullanacak; oluşturduğu metin de tutarlı bir yapı gösterecektir.

Programda Türkçeye yönelik olumlu tutum oluşturma kazanımlarının bağlı olduğu amaç (1-3. sınıflarda Dinleme / İzleme / Okuma Öğrenme Alanı içinde 6. Amaç “Türkçe öğrenmeye istekli olma.”; 4-5. sınıflarda Dinleme / İzleme / Okuma Öğrenme Alanı içinde 5. Amaç “Türkçe öğrenmeye istekli olma.”; 8-10. sınıflarda Dinleme / İzleme / Okuma Öğrenme Alanı içinde 4. Amaç “Türkçe yayınları okumaktan zevk alma.”; 6-7. sınıflarda Konuşma/ Yazma Öğrenme Alanı içinde 7. Amaç “Türkçeyi kullanmaktan zevk alma.” olarak yer almıştır) şudur:

- ✓ 1-3. sınıflarda yer alan kazanımlar: “Boş zamanlarında Türkçe kelime oyunları oynar ve bulmaca çözer.”, “Türkçe şarkı söyler/ dinler.”, “Türkçe kitle iletişim araçlarını takip eder.”
- ✓ 4-5. sınıflarda yer alan kazanımlar: “Düzeyine uygun Türkçe yayınları sınıfa getirerek arkadaşlarına tanıtır.”, “Düzeyine uygun Türkçe yazılmış kitapları okur.”
- ✓ 6-7. sınıflarda yer alan kazanımlar: “Derste arkadaşlarıyla Türkçe konuşarak iletişim kurar.”, “Arkadaşlarına Türkçeyi kullanmalarını konusunda yardım eder.”, “Kutlanması gereken önemli günlerde, yakınlarına Türkçe mektup ve kart yazar.”

- ✓ 8-10. sınıflarda yer alan kazanımlar: “Türkçe kitap, gazete ve dergileri edinerek okur.”, “Okuyup beğendiği Türkçe yayınları arkadaşlarına önerir.”, Türkçe yayınlardan kendisine bir kitaplık oluşturur.”

Okuma becerisi bireyin bir uzman yardımıyla elde ettiği becerilerdendir. Bu durumda birey önce konuşma dilindeki seslerin karşıladığı sembolleri öğrenir ardından harflerin birleşiminden meydana gelen sözcükleri ve en nihayetinde cümleleri öğrenir. Yazılı her metin bir ileti barındırır ve bireyin okuduğu metinden bu iletiyi çözmesi beklenir. İki dilli bir çocuğun okuduğu Türkçe metinde anlatılmak isteneni anlayabilmesi için zihninde yeterli ana dili bilgisi bulunmalıdır. Ardından metin bütünlüğü oluşturabilecek bir hızda ve mevcut sözcüklerin çoğunluğunu tanıyor olmalıdır. Aksi hâlde harflerin seslendirmesinden öteye gidilemez. Bu nedenle okuma en başında öğrencinin dikkatini çekecek konularda kaleme alınmış metinlerden hareketle bir alışkanlık hâline dönüştürülmelidir. Zira okuma süreklilik gerektiren bir yetenektir. İlköğretim 1-3. sınıflarda okuma daha çok alışkanlık hâline dönüştürülmesi icap eden bir beceri olarak algılanmalıdır. Hele bir de hedef kitlemiz iki dilli bireylerse bu daha da önemli bir hâl almaktadır. Bu tür öğrenciler sınırlı kelime servetleriyle ve iki dilde bulunan alfabe farklılıklarıyla baş etmenin yanında çeşitli kazanımları edinmede “Okuduğu metinle ilgili sorulara cevap verir.”, “Okuduğu metinde geçen olayın yerini, zamanını, şahıs ve varlık kadrosunu belirtir.”, “Okuduğu metnin konusunu belirtir.” 1-3. sınıflarda güçlük çekebilir. Bu yaş grubu için okumayı cazip hâle getirecek metinler kullanma ve “Okuduğu metnin kahramanının özellikleriyle kendi özelliklerini karşılaştırır.” ya da “Okuduğu metnin kahramanının özellikleriyle kendi özelliklerinin benzeşen ve ayrışan yönlerini bulur.” şeklinde kazanımlar daha uygun olabilir. Programda 4.-10. sınıflarda bulunan “Okuduğu metnin ana düşüncesini / ana duygusunu belirtir.” kazanımı çocuğun konu ve ana fikir ayrımını iyi yapabileceği metinlerle gerçekleştirilmelidir. Çünkü “Ele alınan, üzerinde konuşulan ya da yazı yazılan düşünce, sorun, durum ya da olay (TDK,2009).” şeklinde ifade edilen konu ile “Bir yazının temeli olan asıl düşünce (TDK,2009).” şeklinde bildirilen ana düşünce ilköğretimin bütün kademelerinde birçok

öğrenci tarafından karıştırılmaktadır. Öğretmen ve kullanılan materyal, iki dilli bir çocuğun bu ayrımı yapabileceği nitelikte olmalıdır.

Türkçeye yönelik olumlu tutum oluşturmaya ait “Derste arkadaşlarıyla Türkçe konuşarak iletişim kurar.” kazanımını gerçekleştirmek birçok ülkedeki Türk çocuğu için mümkün görülmemektedir. Çünkü yaşadıkları ülkelerde bırakın derste Türkçe konuşmayı ders arasında dahi çocukların bir birleriyle Türkçe konuşması yasaklanmış durumdadır (Örneğin Hollanda’da). Bu durumda çocuk, Türkçe konuşursa hem öğretmenleri hem de arkadaşları tarafından dışlanacağını düşündüğünden bunu yapmamak için çabalayacak ve zamanla bu durum davranış hâline gelecektir.

“Dinleme / İzleme / Okuma Öğrenme Alanı” içinde “Görsel Okuma - Görsel Sunu” alt bir öğrenme alanı olarak yer almalıdır. Yukarıda verilen dinleme / izleme / okuma kazanımlarına baktığımız zaman görsellerden faydalanarak kazanım oluşturmaya yönelik Dinleme / İzleme becerisinde sadece 1-10. sınıflarda devam eden “Dinlediği metinle ilgili bir görseli, metinle ilişkilendirir.” kazanımı; 8.-10. sınıflarda yer alan “Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayın yerini, şahıs ve varlık kadrosunu resimler.” kazanımına ve okuma becerisinde “Okuduğu metinle ilgili görselleri metinle ilişkilendirir.” kazanımına yer verildiğini görmekteyiz. Oysa 1.-3. Sınıflar için görsellerden faydalanmak dil öğrenimi açısından son derece önemlidir. Ülkemizde uygulanan “İlköğretim Türkçe Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programı”nda yer alan “Duyduğu kelimeleri görsellerle eşleştirir.”, “ Metin ve görsel ilişkisini sorgular.” kazanımları yurt dışındaki Türk çocukları için hazırlanan programda da yer verilmesi gereken kazanımlardandır. Yine ülkemizde bulunan ve yurt dışındaki Türk çocuklarına 4.-5. sınıflardan itibaren devam eden yıllarda edindirilmesi gereken kazanımlar şunlardır: “Şekil, sembol ve işaretlerin anlamlarını bilir.”, “Grafik ve tablo ile verilenleri yorumlar.”, “Trafik işaretlerinin anlamlarını bilir.”, “Reklamlarda verilen mesajları sorgular.”, “Resim ve fotoğrafları yorumlar.”, “Kitle iletişim araçlarıyla (gazete, dergi, TV) verilen bilgileri, haberleri, düşünceleri sorgular.”, “Beden dilini yorumlar.”, “Doğayı izler, doğadaki değişimleri fark eder ve yorumlar.”, “Çevresindeki

sosyal olayları anlamlandırır ve yorumlar.”, “Renkleri tanır, anlamlandırır ve yorumlar.”, “Görsellerden hareketle cümleler ve metinler yazar.”, “Karikatürde verilen mesajı algılar.”, “Çevresindeki sosyal olayları anlamlandırır ve yorumlar.”, “Duygu, düşünce ve izlenimlerini drama, tiyatro, müzikli oyun, kukla vb. yollarla sunar.”, “Görsellerden yararlanarak metnin içeriğini tahmin eder.”, “Grafik ve tablo ile verilenleri yorumlar.”

Konuşma/ Yazma Öğrenme Alanı: Programda konuşma ve yazma becerisine ait amaç ve kazanımlar birlikte verilmiştir. Bu beceriler kapsamında işlevsel kullanıma yönelik ifadeler yer almıştır.

- ✓ 1-10. sınıflar arasında “Konuşma/ Yazma” öğrenme alanı içinde yer alan ve süreklilik gösteren kazanımların dâhil olduğu amaçlardan ilki şudur: “Türkçeyi sözlü ve yazılı anlatımlarda kurallarına uygun biçimde kullanma.” amacı kapsamındaki kazanımlar şunlardır: “Kelimeleri yerinde ve doğru anlamda kullanır.”, “Öğrendiği yazım kurallarını uygular ve noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanır.”
- ✓ 1-3, 6-10. sınıflarda bulunan kazanımlar: “Cümlede öğeleri yerinde kullanır.”
- ✓ 1-5. sınıflarda bulunan kazanımlar: “Verilen kelime ile cümle kurar.”, “Varlıkların yaptıkları eylemleri (iş ve hareketleri) bildiren kelimeleri işlevine uygun kullanır.”, “Varlıkların yerine kullanılan kelimeleri işlevine uygun kullanır.”, “Varlıkların özelliklerini, niteliklerini (uzunluk, kısalık, renk vb.), sayılarını bildiren kelimeleri işlevine uygun kullanır.”, “Öğrendiği yeni kelimeleri doğru söyler/ yazar.”
- ✓ Sadece 1-3. sınıflarda yer alan kazanımlar: “Olumlu ve olumsuz cümleler kurar.”, “Özel adların ilk harfini büyük yazar.”, “Cümleye büyük harfle başlar.”, “Adları yerine göre tekil ya da çoğul olarak kullanır.”
- ✓ 4-10. sınıflarda devam eden kazanımlar: “Konuşmanın akışını bozacak duraksamalar yapmadan konuşur.”, “Tekrarlara yer vermeden konuşur/yazar.”, “Konuşmasında sebep-sonuç, amaç-sonuç ilişkileri kurar.”

- ✓ Sadece 4.-5. sınıflarda yer alan kazanımlar: “Türkçe kelimelerin sonuna ünlü ile başlayan bir ek geldiğinde süresiz sert ünsüzleri yumuşatır.”, ”Ad durum eklerini sözlü ve yazılı anlatımda doğru kullanır.”, “Basit, türemiş, birleşik kelimeleri ayırt eder.”, “Özel adların sonuna gelen ekleri ayırır.”, “Eylemin üç temel zamanını anlatımlarında doğru kullanır.”
- ✓ 6.-10. sınıflarda devam eden kazanımlar: “Konuşurken kelime ve cümleleri anlamına göre vurgular.”, “Açık ve anlaşılır cümleler kurar.”, “Atasözleri, deyim ve terimleri kullanarak anlatımlarını zenginleştirir.”
- ✓ Sadece 6.-7. sınıflarda yer alan kazanımlar: “Olumlu, olumsuz, soru cümlelerini anlatımlarında doğru kullanır.”, “Yapım ve çekim eklerini ayırt eder.”

Programda sadece 1-3. sınıflarda yer alan “Olumlu ve olumsuz cümleler kurar.” ve sadece 6-7. sınıflarda bulunan “Olumlu, olumsuz, soru cümlelerini anlatımlarında doğru kullanır.”, “Yapım ve çekim eklerini ayırt eder.” Kazanımları gerçekleştirilebilirlik boyutunda sıkıntılıdır. Çünkü yurt dışında yaşayan birçok Türk çocuğunun temel dil problemi Türkçenin sondan eklemeli bir dil olmasının yanında toplum dillerinin bu özellikte olmamasıdır. Avrupa’da pek çok ülkenin dilinde olumsuzluk çeşitli fiiller ya da yardımcı fiillerle gerçekleştirilmektedir. Bu durum Türkçede olumsuzluğun ekle yapıldığı durumlarda çocuğun cümle kurmada zorlanmasına neden olmaktadır. Örneğin çocuk “Ben gelmiyorum.” şeklinde ifade edilen bir cümleyi “Ben gelmek yokum.” olarak ifade etmektedir. Bu durumda cümlede bulunan olumsuzluk anlamı bir ek yardımıyla değil yardımcı fiil aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle kazanımlar ifade edilirken bu durum dikkate alınmalıdır. “Olumsuz isim cümlesi oluştururken “değil, yok vb.” ifadeleri doğru biçimde kullanır”, “Olumsuz eylem cümlelerinde fiile uygun olumsuzluk ekini doğru yerde kullanır.” şeklinde ifade edilen kazanımlara yer verilebilir.

“Konuşma/ Yazma” öğrenme alanı içinde yer alan “Günlük hayatta gerekli olan dil işlevlerini kullanma” amacı dâhilinde yer alan kazanımlara göz attığımızda süreklilik gösteren kazanımlar şunlardır:

- ✓ 1.5. sınıflarda devam eden kazanımlar: “Gereken durumlarda (günaydın, kutlarım, nasılsınız, özür dilerim, teşekkür ederim, sağ olun vb.) temel konuşma kalıplarını kullanır.”, “Selamlaşma ile ilgili kelime ve terimleri sınıfta ve günlük hayatında kullanır.”, “Saat ve saat dilimlerini doğru söyler/yazar.”, “Kendini tanıtmaya ve başkalarını tanıştırmaya ile ilgili kalıpları sınıfta ve günlük hayatında kullanır.”, “Evinin adresini ve telefon numarasını söyler/yazar.”, “Renklerin adlarını belirtir.”, “Birden yüze kadar sayıları söyler/yazar.”, “Günün tarihini sorup cevap verir.”, “Mevsimlerin, ayların ve günlerin adlarını belirtir.”
- ✓ 4.-10. sınıflarda devam eden kazanımlar: “Görgü kurallarına ve değerlere (millî, manevî, kültürel, ahlaki vb.) uygun konuşur.”
- ✓ 4.-7. sınıflarda devam eden kazanımlar: “Adres sorma ve adres tarif etme ile ilgili temel kalıpları kullanır.”, “Adres sorar ve ayrıntılı yön tarifi yapar ve tarif edilen adresi bulur.”
- ✓ 6.-10. sınıflarda devam eden kazanımlar: “Mektup yazar.”, “İş mektubu yazar.”
- ✓ Sadece 4.-5. sınıflarda yer alan kazanımlar: “Alışveriş merkezinde veya pazar yerinde satılan ürünlerin adlarını söyleyip fiyatlarını sorar.”, “Konukseverlikle ilgili kalıp sözleri kullanır.”, “Mesleklerin adlarını ve işlevlerini belirtir.”, “Yüzden bine kadar sayıları söyler/yazar.”
- ✓ Sadece 6.-7. sınıflarda yer alan kazanımlar: “Günlük hayatta sıkça uğradığı bir yeri (metro, süpermarket, sinema, tiyatro, spor salonu vb.) tanıtır.”, “Hava durumunu belirten ifadeleri kullanır.”, “Sağlıkla ilgili ifadeleri kullanır.”, “Öz geçmiş yazar.”, “Binden milyona kadar sayıları söyler/yazar.”
- ✓ Sadece 8.-10. sınıflarda yer alan kazanımlar: “Hayalindeki meslekle ilgili duygu, düşünce ve beklentilerini ifade eder.”, “Dilekçe örneği yazar.”

Konuşma becerisi dilin edinilme düzeyini en çok yansıtan becerilerdendir. Bu beceriyle birey hem öğrendiği kelime servetini hem de dile ait cümle yapılarını, kelime kalıplarını ortaya çıkarır. Yaşamın ilk yılından itibaren birey zihninde var olan konuşma kodunu çevresindekilerin yardımıyla dışa yansıtır. Konuştuğu bu dil çevresindekilerin kullandığı dilin özelliklerini gösterir. Okula geldiğinde ise artık standart dile ait özellikleri

öğrenmek ve bu yönde bir konuşma becerisi sergilemesi gerekir. İki dilli çocuklarda bu durum biraz daha zordur. Nitekim bu bireyler okula hem ana dillerini hem de yaşadıkları toplumun dilini yarım yarım bilerek gelirler. Okulda ise kimi zaman sadece yaşadıkları topluma ait dilin standart unsurlarını kimi zaman ise hem ana dillerinin hem de ikinci dillerinin standart olanını öğrenmek zorunda kalırlar. Bu durumda ortaya çıkan karmaşıklık da özellikle konuşmada hissedilen bir yapı gösterir. Çünkü birey ne ana dilinde ne de ikinci dilinde tek dilli çocuklar gibi konuşamaz. Konuştuğu dil ana dili ve ikinci dilin karışımı bir özellik gösterir. Bu da okuldaki dil öğretiminin daha dikkatli ve özenli olmasını gerekli kılar. İyi bir ana dili eğitimi alması öğrencinin kapsamlı bir sözcük dağarcığına ve cümle kurma becerisine sahip olmasına bağlıdır. Sözcükleri uygun anlamlarıyla duruma uygun şekilde kullanabilmesi ve kurallı cümleler kurarak merakını anlatabilmesi gerekir. Bunun için başlangıçta aileye çok önemli görevler düşerken okulda uygulanan öğretim programı da bunu destekleyici nitelikte olmalıdır. Yukarıda verilen konuşma amaç ve kazanımlarına bakıldığında özellikle sözcük kazandırma boyutunda önemli kazanımların olduğunu söylemek mümkündür. “Varlıkların yerine kullanılan kelimeleri işlevine uygun kullanır.”, “Varlıkların yaptıkları eylemleri (iş ve hareketleri) bildiren kelimeleri işlevine uygun kullanır.”, “Varlıkların özelliklerini, niteliklerini (uzunluk, kısalık, renk vb.), sayılarını bildiren kelimeleri işlevine uygun kullanır.”, “Renklerin adlarını belirtir.”, “Mevsimlerin, ayların ve günlerin adlarını belirtir.”, “Mesleklerin adlarını ve işlevlerini belirtir.” şeklindeki kazanımlar daha çok öğrencinin sözcük öğrenimiyle ilgili kazanımlardır. Bu kazanımlar gerçekleştirildikten sonra işlevsel kullanımını belirten kazanımlara yer verilmelidir. “Kelimeleri yerinde ve doğru anlamda kullanır.”, “Verilen kelime ile cümle kurar.”, “Varlıkların yerine kullanılan kelimeleri işlevine uygun kullanır.”, “Öğrendiği yeni kelimeleri doğru söyler/ yazar.”, “Gereken durumlarda (günaydın, kutlarım, nasılsınız, özür dilerim, teşekkür ederim, sağ olun vb.) temel konuşma kalıplarını kullanır.”, “Selamlaşma ile ilgili kelime ve terimleri sınıfta ve günlük hayatında kullanır.”, “Kendini tanıtma ve başkalarını tanıştırma ile ilgili kalıpları sınıfta ve günlük hayatında kullanır.”, “Görgü kurallarına ve değerlere (millî, manevi, kültürel, ahlaki vb.) uygun konuşur.”, “Adres sorma ve adres tarif etme ile ilgili temel kalıpları kullanır.”, “Adres

sorar ve ayrıntılı yön tarifi yapar ve tarif edilen adresi bulur.” , “Alışveriş merkezinde veya pazar yerinde satılan ürünlerin adlarını söyleyip fiyatlarını sorar.”, “Konukseverlikle ilgili kalıp sözleri kullanır.”, “Günlük hayatta sıkça uğradığı bir yeri (metro, süpermarket, sinema, tiyatro, spor salonu vb.) tanıtır.”, “Hayalindeki meslekle ilgili duygu, düşünce ve beklentilerini ifade eder.” Bu kazanımlar dilin kullanım alanına yönelik önemli bir bölümünü kapsar niteliktedir. İki dilli çocuklar burada bahsedilen kazanımları sosyal yaşamlarında çoğunlukla uygulayamadığından teori olarak verilen bu kazanımların pratikte uygulanabilirliği oldukça düşük bir seviye göstermektedir. Bu durumda öğrenci çalışma kitapları ve öğretim etkinliklerinin sorumluluğu daha fazla artmaktadır. İlgili etkinlikler öğrenciyi belli bir düzeye yükseltmeli ve iki dilli çocukların okulda edindikleri bilgileri hiç değilse aile ortamlarında kullanmalarına olanak verecek güdülenmeler oluşturulabilmelidir.

6.-10. sınıflarda devam eden “Atasözleri, deyim ve terimleri kullanarak anlatımlarını zenginleştirir.” kazanımı yaş seviyesi olarak 6. sınıfta başlatılması uygun bir dönemdir. Çünkü birçok atasözü ve deyim, kurulduğu kelimelerin ilk anlamını bildirmez. Bu kullanımlar bir derin yapı, bir ironi barındırır. 11–12 yaşına gelmiş bir öğrenci yavaş yavaş somut işlemler dönemine geçmekte ve soyut ifadeleri anlamlandırmada daha başarılı olmaktadır. Bu nedenle atasözü ve deyimlerin derin yapılarında bulunan imâlar öğrenci tarafından anlaşılacak ve işlevsel kullanımı daha başarılı olacaktır. Ayrıca atasözü ve deyimlerin öğretimizde öğrencilerin yaşadıkları ülkelerin kültürüyle Türk kültüründe ortak anlamlar taşıyan atasözü ve deyimlerden faydalanılabilir. Güzel’in (2010:9) Almanya örneğinde verdiği örnek buna oldukça uygundur. “Gebranntes kind scheut das feur (Bir yeri yanan çocuk ateşten ürker)” atasözü Türk kültüründe “sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek yer” atasözüyle, “Lügen haben kurze beine (Yalanların kısa bacakları vardır)” atasözü Türk kültüründe “Yalancının mumu yatışıya kadar yanar” atasözüyle aynı derin anlamı taşır. Dolayısıyla bu öğeleri iki dillilere atasözü ve deyim öğretimini kolaylaştıran ortak kültürel unsurlar olarak tespit etmek ve ustaca kullanabilmek son derece önemlidir.

Konuşma becerisi dilin gramer yönünü açığa çıkarmada yazma becerisiyle birlikte yegâne özellik gösterir. Bireyin konuşması esnasında kurduğu cümlelerden dile hâkimiyetini tespit etmek kolaydır. İki dilli çocukların birçoğunun toplumsal dili cümle kuruluşu bakımından ana dillerinden farklıdır. Bu dizilim çocuğun ana babasından dinlediği kadarıyla zihinde yerleşir. Hâl böyle olunca cümle kurmada çocuk çoğu kez bir karışıklık yaşar. Cümlesine ana dilinde başlar ikinci dilinin söz dizimiyle devam eder ya da ikinci dilde bu karışıklığı yaşar. Oysa *her dilin kendine has bir yapısı vardır ve özellikle gramer kurallarını başka bir dilden alamaz* (Güzel, 2010: 9). Bu karmaşanın çözümü için çocuğun çok sayıda dinleme ve okuma etkinliği yapması gerekir. Ana dilinde kaset, cd, dvd izleyip dinlerken; kitap, gazete, dergi ve en temel ders materyali olan ders kitabı okuması ana diliyle daha çok karşı karşıya gelmesini sağlayacak, başarı bir dil kullanımına sahip olacaktır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Yurt dışındaki Türk çocukları içinde yaşadıkları toplumun dilini daha iyi bilmekte; ancak ana dilini kullanmakta güçlük yaşamaktadır veya bilgiyi transfer edememektedir. Oysa iki dillilik her iki dili aynı güçte kullanabilmektir. Yurt dışındaki Türk çocuklarının bu tanıma uygun bir iki dilli olabilmesi için ülke olarak uygun bir eğitim politikası ve öğretim programı sağlamak gerekmektedir.

Öğretim programının “Dinleme / İzleme / Okuma” öğrenme alanının “Dinlediklerinde / İzlediklerinde geçen bilmediği kelimelerin anlamlarını tahmin eder/ araştırır. ; Okuduğu metinde geçen bilmediği kelimelerin anlamlarını tahmin eder/ araştırır.” kazanımları dilin temel becerilerinden anlamının alt becerileri olan okuma ve dinlemenin girişik bir özellik gösterdiğini ve her iki becerinin de anlama boyutunda özellikle kelime serveti oluşturmada önemini ortaya koymaktadır. Nitekim sözcükler okunan ya da dinlenen metinlerden bireyin anlamını bilmediği sözcüklerin anlamlarını öğrenmeleriyle zihinde depolanmakta ve gerektiğinde kullanılmaktadır. Yurt dışında yaşayan çocukların ana dillerine yönelik en temel problemleri sözcük dağarcıklarının yetersizliğidir, bu nedenle onların okulda ve evde karşı karşıya getirildikleri metinler hem daha önce öğrendiği

hem de yeni öğreneceği sözcükleri barındıran bir özellik göstermelidir. Bu yolla öğrenci hem eski öğrendiği kelimelerin kullanım yerlerini pekiştirecek hem de metin bağlamından hareketle uygun durum ve yerlerde yeni kelimeler öğreneceklerdir.

Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın temel problemlerinden bir diğeri okula gittiklerinde yaşadıkları toplumların diline ait unsurları, özellikleri öğrenmelerinin gerekliliğinden dolayı ana dillerinin sınırlı kullanmalarıdır. Dil, uygun ortamda kullanıldıkça gelişen, akıcılık kazanan, paylaşıldıkça çoğalan bir yapıya sahiptir. Bu nedenle ana dili eğitimi verilirken öğrencilerin dili sürekli kullanmalarını sağlayacak bol miktarda etkinlik bulunması ve iyi bir uygulama sürecinin olması gerekmektedir. Öğrencilerin kaset, CD ve interaktif ortamlarda ana dillerinin bol miktarda dinlemelerini sağlayacak materyallerle karşılaştırılması, ana diline ait sözcüklere kulak dolgunluğu oluşturması gerekmektedir. Bunun için Milli Eğitim Bakanlığı'nın uzman öğretim elemanlarının da desteğiyle uygun proje ve çalışmalarla nitelikli dinleme materyalleri geliştirmeleri gerekmektedir. Okuma materyali olarak sadece ders kitabının yeterli görülmemesi, teşvik amacıyla öğrencilere düzeylerine uygun kitap setleri verilerek ana dilini geliştirici uygulamaların yapılması gerekmektedir. Birey, özgür olduğu, denetlenmediğini bildiği ortamda rahat ve samimi olur. Bu nedenle özellikle konuşma becerisinin gelişiminin sağlamak için uygun ortamların oluşturulması gerekmektedir. Konuşma becerisi kazandırılırken her öğrenci ailesinden gördüğü kültürel özelliklerle ve dilsel yapıyla hareket eder. Öncelikle yurt dışındaki çocukların standart Türkçeden haberdar edilmesi gerekmektedir. Bunun için de en uygun materyaller çeşitli ortamlardaki konuşmaları, sohbetleri içeren CD veya interaktif kısa film vb.dir. Ardından çocuğun dili kendince kullanımını sağlayacak dramalar, skeçler ve yazılı bir metinden hareketle yapılacak çeşitli tiyatro oyunları sahnelemektir. Bu yolla çocuk, ailesinin Türkiye'nin çeşitli illerinden yurt dışına götürdüğü dilsel özelliklerin farkına varacak ve standart Türkçeyi konuşmaya başlayacaktır.

Yazma becerisi temel dil becerileri içinde en son edinilen; okuma, dinleme ve konuşma becerilerinin toplamından oluşturulan bilgi ve becerilerin çeşitli işaretler kullanılarak

kağıda aktarılmasını kapsayan bir beceridir. Bu nedenle yazma becerisinde özel eğitimle öğrenilmesi gereken işaretlerin kullanılması ve düşünme hızıyla yazma hızı arasındaki farkın çok olması bu becerinin zor edinilmesini sağlamaktadır. Çünkü yurt dışında yaşayan Türk çocukları aynı nesneyi ya da varlığı karşılayan birden fazla kavram bilmekte ve yazma esnasında önce bunları düşünüp karar vermekte sonra sözcüğü kağıda aktarmaktadır. Bu süreç çocuk için eğer nesnelere karşılayan sözcükleri tam olarak zihinde kodlayamadıysa ana dilinde yazı yazmaya karşı yetersiz olduğu hissine kapılmasına ve bunun doğal sonucu olarak da Türkçeye karşı olumsuz bir tutum geliştirmesine sebep olmaktadır. Ana dilinde yazma becerisi kazandırmanın belki de en temel yöntemi diktedir. Çünkü çocuk başka biri tarafından okunan metni hem dinleyecek hem de birinin kontrolü altında doğru harflerle kağıda dökülecektir. Bu kontrol çocuğun yanlışlarını anında görmesini ve düzeltmesini sağlayacağından sürekli dikte çalışmaları hatayı tekrarlayan öğrencide peş peşe düzeltmeler yaptığından kalıcı öğrenmeler sağlayacaktır. Programda dikte çalışmaları yapılmasına yönelik kazanımlar mevcuttur. Türk dili sondan eklemeli ve cümlede öge sıralaması bakımından birçok Avrupa dilinden farklıdır. Türkçedeki özne + tümleç + yüklem sıralaması, çeşitli Avrupa dillerinde özne + yüklem + tümleç şeklindedir. Bu durum yurt dışında yaşayan ve formal olarak dil edinimi oluştururken öncelikle yaşadığı ülkenin dilini öğrenen Türk çocukları için hem okuma da hem de yazmada büyük sorun teşkil etmektedir. Bu çocuklar, Türkçe metinleri okurken ya da herhangi bir yazma çalışması yaparken bu farkı hissetmekte ve bunun aşılabilir bir problem olduğunu düşünmektedirler. Bu nedenle iki dil arasındaki farklar özellikle yazma çalışmaları yapılırken çocuğa gösterilmeli ve belli düzeyde bir farkındalık oluşturulmalıdır. Bunu yaparken de eklerin bolca kullanıldığı kelimelerin bulunduğu ve devrik cümleler içermeyen metinler kullanılarak çocuklara dikte çalışması yaptırılmalıdır. Ayrıca önemli günlerde çocukların Türkiye'deki yakınlarıyla konuşması veya kart, mektup vb. öğelerin yazılması sağlanarak ana dili gelişimi sağlanmalıdır. Bunun yanında "penarkadaşlık" adı verilen ve farklı ülkelerdeki akranların birbiriyle mektuplaşmalarını sağlayan uygulama bu çocuklar için uygun bir etkinliktir. MEB, Türkiye'den belirlenen okullarla yurt dışında belirlenen okullarda öğrenim gören Türk çocuklarının mektup arkadaşları

olmalarını sağlayarak iki dilli Türk çocuklarının yazma becerisini geliştirebilir, ayrıca bu yolla Türkiye'deki çocuğun yurt dışındaki akranına Türk kültürüne ait öğeleri de tanıtmayı sağlayabilir.

Her öğrencinin Türkçeyi konuşma düzeyi ailelerinin bu dile sahip olma düzeyleri ve dili işlevsel olarak kullandıkları kadarıyla sınırlıdır. Bu durum da hem eğitim öğretimin temel yapı taşlarından hem de dil ediniminin temellerinden olan hazırbulunuşluk düzeyini gündeme getirmektedir. Zira okula öğrenciler zaten sınırlı ana dili bilgisiyle gelirken diğer yandan da ailelerin bu yönde eşit olmayan dilsel kazanım oluşturmaları öğrenci seviyelerinin birbirinden farklı olmasını sağlamaktadır. Bu durumda ders kapsamında gerçekleştirilen etkinliklerin birbirine yakın düzeyde olan öğrencileri gruplandırarak gerçekleştirilmesi ve ayrıca ders dışında çocukların dil gelişimini artırıcı yönlendirmeleri gerekli kılmaktadır. Çocuk, ana diline yönelik ne kadar çok materyalle karşılaştırılırsa ana diline hâkim olma konusunda o kadar deneyim elde edecek, yaşamı boyunca da bu beceriden istifade edecektir. Bu nedenle başlangıçta Türkçe için bugün önemli bir otorite konumundaki TDK Yayınlarından Sözlük ve Yazım Kılavuzu öğrenci için kütüphanesinin vazgeçilmez kaynaklarından olacak ardından Türk Edebiyatı'nda yer alan ve Dünya Edebiyatı'ndan Türkçeye tercüme edilmiş nitelikli eserlerin ve yaş seviyesine göre yapılandırılmış çeşitli dergilerin çocuğun kütüphanesinde yer alması için uygun yönlendirmeler yapılmalıdır.

“Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçe ve Türk Kültürü Öğretim Programı” dâhilindeki Türkçe kazanımları ana dili öğretimini bir temenni olarak değil, bir tercih, bir tanıma, bir farkındalık olarak bireye sunulmalıdır. Ana dili öğretimi teknik bir süreç olmanın aksine, kültürel ve toplumsal bağların bireye sezdirildiği, bu dilde zihinsel yönden ayrıştırma, genelleme, transfer, karşılaştırma, sentez, bilişsel psikolojik süreç yönünden; bilme, algılama, hatırlama, karar verme, düşünme, akıl yürütme, problem çözme, öğrenme, hayal etme, yaratıcı ve kavramlaştırmaya dayalı dil kullanımı oluşturabilen bireyler yetiştirmeye yönelik bir süreçtir. Bu nedenle ana dili öğretimini yapacak öğretmenlerin öncelikle bunun farkında olmaları sağlanmalıdır. MEB, yurt

dışındaki Türk çocukları için ana dili öğretimi öğretmeni görevlendirirken bu alanda uzman olan kişilerden tercih etmelidir. Aksi takdirde bilgilerin doğrudan aktarıldığı bir ortamda öğrencinin dil edinimi oluşturması bir hayal olarak kalacak; bu durum, aynı zamanda çocuğu ana dilinden uzaklaştıracaktır.

KAYNAKLAR

- Aksan, D. (1998). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara: TDK Yayınları.
- Grosjean, F.(2008). *Studying Bilinguals*, New York: Oxford University Press
- Güzel, A. (2010). *İki Dillilere Türkçe Öğretimi (Almanya Örneği)*, Ankara: Vizyon Yayınevi.
- Göğüş, B. (1983). Ana Dili Eğitim Programlarının Niteliği, *Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi Dil Öğretimi Özel Sayısı*. Sayı: 379-380, (Temmuz-Agustos) 1983, ss.40- 48.
- Mills, R. W. and Mills, J. (1993). *Bilingualism In The Primary School A Handbook For Teachers*, Routledge New York,
- Steinmüller, U. (1991). *İkidillilik, Türkiye'de ve Almanya'da Sosyal Hizmetler Ansiklopedik Sözlük*, (Editör, KELES, R., NOWAK, J., TOMANBAY, İ.), Ankara: Selvi Yayınları
- Türkçe Sözlük*, 10. Baskı, TDK Yay., Ankara 2005, s. 947.
- Özbay, M. (2006), *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri I*, Ankara: Öncü Kitap.
- Özdemir, Ç. (1988). Federal Almanya'daki Türk Çocuklarında İkidillilik ve Türkçe Öğretimi, *TÖMER. AÜ. Dünyada Türkçe Öğretimi*, Sayı:I (Mart).
- Ulutak, N. (2007). *Avrupa'da Türkçe 'İkinci Dil' Öğretimi Araştırması* (Proje No: 050734) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1719.
- <http://www.dbe.com.tr/Default.aspx>, *Okul öncesi dönemde iki dillilik (Bilingualism) ve İkinci Dil Öğretimi*. Erişim tarihi: 10.02.2010.